

Rauno Hanhela, toimitusjohtaja, Työturvallisuuskeskus

Opiskelu

Minä aloitin opiskelun vuonna 1982 ja tietenkin oltiin ihan pihalla varmaan itse kukin, että mikä tämä homma oikein on. Mutta aika nopeasti minulle itselle selvisi, että en mene ekologian puolelle, vaan työ- ja teollisuuspuoli alkoi kiinnostaa enempi. Siksi aloin aika nopeasti ottamaan kursseja työ- ja teollisuuspuolelta. Kalliokosken Penan ja kumppaneiden kursseilla opiskeltiin. Opiskelu oli enemmän semmoista hauskanpitoa ja urheilua. Vaikka oli aikuinen, niin ei kuitenkaan osannut ottaa niin vakavasti sitä kuin olisi ehkä kannattanut.

Mutta jollain lailla sitä keploteltiin. Hauska muisto melkein alkuajoilta, kun oli Penan joku työhygienian kurssi. Pena kutsui aina uusia opiskelijoita huoneeseensa, jotka oli pärjännyt hyvin tentissä ja taisin päästä siitä ihan rimaa hipoen läpi. Sitten hän kutsui minutkin huoneeseen ja minä ihmettelin, että mitähän professorilla on mielessä. Minä ilmoittauduin, että piti tulla käymään, niin Pena sanoi että "kuka on tää mies joka kirjottaa niin hyviä vastauksia vaikkei tiiä asiasta mittään" - "voit poistua". Ehkä tämä kuvastaa sitä, että usein jotenkin keploteltiin, mutta aina jotakin tarttui tietenkin puseroonkin.

Loppua kohti alkoi ymmärtää, että ehkä näitä asioita kannattaisi oikeastikin opiskella eikä vain kuluttaa aikaa täällä. Mulla oli hyvä herätys kun pääsin kesätöihin vuonna -85 Outokummun terästehtaalle. Olin opiskellut silloin kolme vuotta, joten minulla oli jonkunlainen käsitys siitä, mitä työhygieenisissä mittauksissa oli kyse ja Oksasen Leon alaisuudessa pääsin tekemään mittauksia hyvin itsenäisesti. Leo ei varsinaisesti ohjannut työhygieniapuolta, koska oli laboratorion johtaja, joten hän antoi vaan välineet ja käski hommiin. Sain kiertää hallit, valssaamot, valimot, sulatusuunit. Mittasimme pölyjä, meluja ja happohuuruja. Valssaamalla käsiteltiin kovia happoja, kuten fluorivetyhappoa, rikkihappoa ja analysoin niitä ionikromatografilla. Se työjakso oli oppitunti mitä työhygieniä oikeasti on. Olin siellä toisenkin kerran vielä joululomalla.

Työ

Olin ensin Kuopion aluetyöterveyslaitoksella työterveyshuoltotutkimuksessa. Kiersin silloin 158 navettaa ja sitten siinä väitöskirjatyössä noin sata. Oli joitain muitakin hankkeita, joten minä olen ollut ainakin 300:ssa navetassa. Sehän oli työhygieniä ihan viimeisen päälle, vaikka se ei ollutkaan teollisuusympäristössä tehtyä työhygieniä, mutta tuotantotiloissa kuitenkin ja hyvinkin raakaa työtä.

Työura lähti aika nopeasti menemään hallintopuolelle siinä vaiheessa kun hain Työsuojeluhallituksen virkaa vaikka en ollut vielä valmistunut. Olin ollut maatalouden hankkeissa Kuopion aluetyöterveyslaitoksella ja kävin raportoimassa ohjausryhmälle MTK:ssa Helsingissä. Työsuojeluhallituksesta oli metsä- ja maataloustoimiston päällikkö Heimo (Hemppa) Tuomarila. Hän soitti kerran Kuopioon ja kysyi että ootko huomannut Maaseudun Tulevaisuudesta, että heillä on tarkastajan paikka auki Tampereella. Hemppa sanoi, että siinä olis hyvä paikka sulle, jos Tampere kiinnostaa. Menin kotiin ja kysyin vaimoltani Auliilta että muutetaanko Tampereelle. Hänellä oli työpaikka Kuopiossa mutta ei me oltu juurruttu ja hän sanoi, että no mikäs siinä. Joten panin hakemuksen vetämään ja sanoin Hempalle haastattelussa, että "sinä vähän niin kun lupasit tämän jo mulle ja me ollaan nyt tulossa". Minulla ei ollut vielä papereita, mutta pantiin ehto, että minun täytyy valmistua siihen ja siihen mennessä.

Työsuojeluhallitus lakkautettiin ehkä vuonna -91 ja nimi muutettiin ensin Työministeriön työsuojeluosastoksi vuoden ajaksi ja siitä sitten Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosastoksi. Olin siellä osastolla vuoden 2003 loppupuolelle saakka. Menin Työsuojeluhallitukseen ja sitä kautta sitten ministeriöön ja sitten Työterveyslaitokselle ja sielläkin tein ihan muita töitä eli koordinoitavia ja hallinnollisia tehtäviä. Mutta ne ovat aina kylläkin sivunneet työhygieniä.

Mielenkiintoinen homma oli minun väitöskirjatyö maataloudesta. Se oli jälkeempään ajateltuna jotenkin todella mukavaa. Minä en ole mikään maatalon poika enkä ollut niissä ympyröissä asunut.

Mutta jos mennään siihen mitä työhygieniä sitten on tarkoittanut työurallani niin, varmaan isoin juttu oli että pääsin silloin lanseeraamaan "kemialliset tekijät" -direktiiviä Suomeen. Teimme sitä Sundquistin Erkin ja Lopin Heikin ja kumppaneiden kanssa. Minä kirjoitin kaikki ja tein kaikki brosyyrin ja esitteet. Direktiivin pohjalta tehtiin asetus 920/92, joten sen kautta oli helppo toimia. Tuolloin 90-luvun puolivälissä teollisuudessa ei ollut paljoa käsitystä siitä, mitä se systemaattinen kemiallisten tekijöitten arviointi tarkoittaa. Silloisten Työsuojelupiirien kanssa laitettiin ensimmäisenä vireille hankkeita, jotta työpaikat tekisivät kemikaaliluetteloita ja lähtisivät siitä liikkeelle. Firmat lähettivät kemikaaliluettelon Työsuojelupiiriin, mutta kun tarkastaja meni paikalle ja kysy sitä luetteloita, niin ne sanoivat, että mehän lähetettiin se teille. Tyypillinen ajattelu silloin oli, että ei me oikeesti tarvita semmosia.

Työterveyslaitokselle alkoi vuonna 2003 määräaikainen "työsuojelun tuki"-toimintaohjelma, jossa kehitettiin työsuojeluhallinnon ja Työterveyslaitoksen välistä yhteistyötä. Siihen tarvittiin vetäjä hallinnon puolelta, mutta paikka oli Työterveyslaitoksella. Erkki Yrjänheikki, minun esimies työsuojeluosastolla kehitysyksikössä tuli kerran sanomaan että, tässä olisi homma, jossa sinä voisit olla hyvä. Menin Helsinkiin Rantasen Jorman haastatteluun ja hän sanoi, että

tässä olisi paikka Helsingissä. Paikalla oli myös turvallisuusosaston johtaja Jorma Saari. Minä sanoin, että ”en minä nyt Helsingissä rupia käymään töissä ja mulla on Tampereella ihan hyvä työpaikka, unohtakaa koko juttu ja ettikää joku helsinkiläinen”. Asia oli kuitenkin jäänyt vaivaamaan heitä niin paljon, että Jorma Rantanen oli kysynyt Tampereen aluelaitoksen johtajalta Laitisen Reiskalta että voisiko se Hanhela tulla teidän tiloihin. Ja minä siirryin Työterveyslaitokselle.

Juuri kun se hanke loppu ja minulta olisi loppunut määräaikainen työ, niin Laitisen Reiska lähti eläkkeelle ja hänen aluejohtajan paikka tuli auki. Se oli sisäinen haku samaan aikaan kun oli organisaatiouudistus muutenkin menossa. Olin määräaikaisessa työsuhteessa, mutta pystyin hakemaan ja tulin valituksi aluejohtajaksi. Muistan vieläkin, kun vapisevin käsin kirjoitin alle paperin että ”täten luovun valtion virasta”. Piti olla kaikissa sielun ja ruumiin voimissa. Aluejohtajan pestissä en tehnyt työhygieniahommia varsinaisesti, mutta pidin yllä kontaktia ja yritin olla työhygieenikkojen kanssa mahdollisimman paljon tekemisissä. Työ oli kuitenkin enemmän hallintoa. Oli töissä Työterveyslaitoksella vuoden 2015 loppupuolelle.

Vuoden 2016 alkupuolella minut valittiin Työturvallisuuskeskukseen toimitusjohtajaksi. Tässä olen päässyt työhygieenistä osaamista käyttämään, koska meillä on pieni asiantuntijajoukko, noin parikymmentä asiantuntijaa, jotka ovat toimiala-asiantuntijoita. Tästä syystä työhygieniapuolella ei ole kovin paljon asiantuntemusta. Esimerkiksi olen seurannut syöpävaarallisista aineista ja uusista direktiiveistä käytyä keskustelua ja yrittänyt olla meidän asiantuntijaporukoissa mukana pohtimassa mitä ne käytännössä tarkoittaa. Lisäksi suojainasioissa olen yrittänyt olla myös ajan tasalla.

Koulutus

Ympäristötieteiden koulutus oli meillä todella hyvää. Yleinen osaamis pohja, jossa oli myös lääketiedettä (ihmisen biologiaa, solubiologiaa) ja työlääketiedettä. Meillä oli Louhelaisen Kyken kanssa vielä allergologiaa ja immunologiaa jatko-opinnoissa. Hauskana muistona on Terhon Erkin allergologian tentti, missä yksi kysymys poistettiin kun Erkki oli ”vahingossa laittanut meille liian vaativan tehtävän”. Oikeasti se oli kyllä tenttikirjoista, mutta me ei kumpikaan osattu vastata siihen mitään. Se oli joku taksonominen kysymys sienistä ja homeista. Myöhemmin keskusteluissa lääkäreiden kanssa huomasi, että esimerkiksi allergiatesteistä, prickit ja RAST-testit, ymmärsin melkein enempi kun mitä he.

Työhygienian koulutus on ollut punainen lanka minun töissä. Myös tutkimustiedon käytäntöön vieni ja sen konkreettinen hyöty työpaikoille on ollut tärkeää.

Onnistumiset

Ihan yksinkertainen on ”kemialliset tekijät työssä” -direktiivi, joka rakennettiin työsuojeluhallinnossa. Siinä on itselläni aika merkittävän roolin, vaikka ei näitä hommia kukaan yksin tee.

Toinen ehkä on sisäilma- ja kosteusvaurioasiat, joissa olin aika paljon mukana 90-luvun alussa kun se asia alkoi nousta pinnalle. Hallinnon puolella linjattiin toimenpiteitä mitä työpaikoilta edellytetään tietyissä tilanteissa ja muita perusjuttuja. Esimerkiksi että rakenteisiin ei saa päästä kosteutta ja että jos on märkää, niin siellä on aina riski olemassa ja homehtuneet materiaalit pitää vaihtaa. Puututtiin myös purkutöiden turvallisuuteen ja tehtiin niitä varten ohjeita.

Vaikeaa sanoa mitä maataloudessa on itse kukin saanut meistä aikaiseksi, mutta tuloksethan ovat olleet tosi hyviä. Huonompina vuosina oli 350 homepölykeuhkoa, 200 astmaa ja 200 nuhaa. Totta kai maatalous on muuttunut tekniikan kehittymisen vuoksi, karjanhoitotilojen koko kasvanut jne, mutta luulen että kaikella sillä työllä mitä me tehtiin on ollut pieni merkitys työoloihin. Väitöstyössä oli se mielenkiintoinen juttu, että pääsin vaikuttamaan paljon lääketieteelliseen puoleen kun tehtiin keuhkolääkäri Eero Iivosen kanssa sitä työtä yhdessä. Meillä oli kontakti keskussairaaloitten keuhkolinikoille ja asiantuntijoiden työhön. Yhdistimme koko ajan työolosuhteita ja sitten diagnostiikkaa. Lanseerattiinkin ajatusta, että maatalouden astmassa ei ole niinkään tärkeää löytääkö aiheuttajaksi punkki, lehmän hilse, jauhopöly tai joku muu, vaan ongelma on, että se työympäristö aiheuttaa astmaa. Valitettavasti ammattitautilainsäädäntö ei taipunut tähän uuteen määritelmään, koska lain mukaan pitää löytää tarkka taudin aiheuttaja. Meillä ihmeteltiin että miksi astmaa aiheuttaa Suomessa lehmän hilse ja Ruotsissa punkki, mutta sitten huomattiin että yksinkertaisesti Ruotsissa tutkittiin aina punkkiallergiat ensin ja meillä lehmänhilseallergiat!

Kehittyminen, osaaminen, yhteistyö

Osaamisen ja tiedon lisääntyminen on ollut selkeää. Verrattuna 90-luvun alkuaikoihin niin systematiikka, esimerkiksi riskien arviointi on kehittynyt todella paljon. Meikäläisen uran aikana on käsitys asioiden tärkeydestä muuttunut; nykyisin halutaan olla selvillä altisteista, halutaan tietää riskeistä, halutaan aidosti torjua ennakoita ja halutaan suojautua.

Työsuojeluhallinnosta on jäänyt pois useita jonkun työhygieenisen alueen asiantuntijaa. Voi olla parempi että hallinnossa ei olekaan paljoa erityisasiantuntijoita vaan se asiantuntijatyö tehdään asiantuntijalaitoksissa. Hallinnossa pitää olla sen verran asiantuntemusta että osataan kysyä ja koordinoita.

Muutamia vuosia taaksepäin, kun olin hallinnossa töissä, pullonkaula ehkä oli siinä, ettei yhteistyötä ollut riittävästi hallinnon ja asiantuntijalaitosten, kuten Työterveyslaitoksen kanssa. Yhteistyö oli menossa jotenkin huonompaan päin. Tämä saattoi johtua siitä, että spesiaaliasiantuntijat hallinnosta, esimerkiksi Ilkka Kyttälä, Erkki Sundqvist tai Heikki Loppi jäivät pois työelämästä. Heidän kanssa yhteistyö oli kavereiden kesken tapahtuvaa ja se sitten katkesi ja olisi pitänyt tehdä virallisesti. Ja tämä ei ollutkaan helppoa. Tämä on tavallaan rinnasteinen siihen, että ennen työterveyshuollot teki paljon yhteistyötä työhygieenikkojen kanssa, mutta sekin on vähän katkennut.

Työterveyslaitoksen, konsulttien ja työterveyshuoltojen yhteistyöhanketta olin tekemässä Ax-suunnittelun Tapolan Markun kanssa. Kumppaneita oli ja siinä oli rahoituskin Työsuojelurahastolta. Olisi tarvittu vain niitä yrityksiä mukaan, mutta ei se lähtenyt tulille. Työterveyshuollot eivät olleet valmiita lähtemään sentyyppiseen yhteistyöhön.

Työturvallisuuskeskuksessa ei ole kovinkaan paljon yhteistyötä työterveyshuoltojen kanssa. Meillä ajatellaan, että Työterveyslaitos on se joka tekee tätä, tukee, tekee yhteistyötä ja miettii toimintamalleja. Me kuitenkin opetamme kurseilla työterveyshuollon toiminnasta ja opettajina toimivat joko meidän omat asiantuntijat tai sitten aika usein paikallisia työterveyshuoltoja maakunnissa. Tämä kuuluu meidän peruskurssisapluunaan. Ylipäätensä jos ajatellaan työhygieniää sinällään ja Työturvallisuuskeskusta, niin aika pitkälle me tukeudumme Työterveyslaitokseen.

Koulutus

Itä-Suomen lääketieteellis-painotteinen yliopiston Kuopion kampus on hyvä, koska pystyy ottamaan oppeja työlääkieteen puolelta. Tänä päivänä varmaan tarvitaan enemmän yritystaloutta ja ekonomista puolta, jota meillä ei ollut lainkaan. Se olisi varmasti lisäarvo. Insinööritieteitä on yritetty yhdistää Oulun kautta ja ei olisi pahitteeksi että tutkinto olisi vaikka diplomi-insinööri tai ekonomi, ja jolla olisi työhygieniosaaminen taustalla. Tämä voisi olla työmarkkinoilla vahvempi. Maailma ja ajattelutapa ovat muuttuneet siten, että silloin 80-luvulla ajateltiin vielä, että terveys on sinällään niin kova itseisarvo että sitä ei tarvitse perustella millään muulla. Tänä päivänä se pitää ikävä kyllä perustella talouden kautta aika usein.

Anekdootit

Hauskat anekdootit tulee väitöskirjatutkimuksen ajoilta. Se oli hauskaa hommaa kun mentiin ihmisten kotiin mautille aamulypsylle ja ruvettiin tekemään töitä. Muistan olleeni esimerkiksi poijittamassa lehmää, kun se sattui samaan aikaan. Ensin vedettiin vasikkaa hieman ulos, pantiin narua kiinni takajalkaan ja rautakanki pantiin ritilän välin ja porukalla väännettiin vasikka ulos. Sitten ruvettiin pölymittareita laitetaan pystyyn. Sitten muistan Lapinlammen Tuomon, jonka kanssa tehtiin Oulun ympäristössä mittauksia. Piti tietysti herätä aikaisin kun mentiin aamunavetalle mittauksiin. Mittausten jälkeen mentiin tupaan kahville ja minulla oli haastattelulomakkeiden kanssa töitä. Tuomo meni yleensä pirtin lattialle pitkäkseen ja kohta rupes kuorsaus kuulumaan! Oli melkein aina sama juttu että, "ei nyt taia tässä olla mittään tähellistä, vähän oikasen ..."

Yhden kerran kun teimme neljäkin päivää peräkkäin mittauksia ja aina aamulla hirmu aikaisin piti lähteä hotellilta Oulusta jonnekin Pudasjärvelle tai muualle. Muistan kun aamulla hotellista menin pihalle ja kävelin autoa kohti, niin mietin, että miten helekatissa täällä on näin paljon ihmisiä kadulla ja sitten vasta huomasin, että kellohan on puoli neljä ja nehän tulee ravintolasta!

Silloin ei ollut karttaohjelmia puhelimissa eikä gepsejä, jolloin ohjeet olivat yleensä semmoisia että "siinä on se keltanen postilaatikko ja sen jälkeen on iso kuusi ja sit on vasemmalla se pyöree kivi niin, elekkää kääntykö siitä mutta sitten kun tulee se lato niin sitten, siinä on vähän romahtanu se pääty, sen jälkeen lähtee se pieni tie ja....".

Outokummun ajoilta muistuu yksi juttu kun olin vuonna -85 siellä. Kesällä siellä oli tutustumassa kiinalainen delegaatio sulattoon ja valimoon. Heillä oli tapa että he menivät vain istumaan koko päiväksi siihen lattialle risti-istunnassa. Ne istuivat ja vaan kattelivat siinä. Muistan kun työntekijät kahvihuoneessa puhuivat, että, "perkele kun on hankala tehdä työtä kun niitä kiinalaisia istuu joka puolella että niitä saa väistellä koko ajan". Heillä ei ollut turvaliivejä eikä kypäriä eikä mitään, mutta silloin elettiin vuotta -85.

STHS

Seuran toimintaan kannattaisi hakea jotakin kumppaneita. Yhteisö on aika pieni, joten yhteistyötä mahdollisesti ergonomian, tapaturmantorjunnan, riskienhallinnan tai työsuojelupäälliköiden puolelta. Tai voisiko isompi sulautuminen muihin ryhmiin jossain vaiheessa olla ajankohtainen. Eihän se silti poista sitä että olisimme spesiaaliosaajia työhygieniassa. Seuran koulutuspäivät on aina tarpeellinen kohtaamispaikka, mutta voisi miettiä, että tapahtuuko se pelkästään työhygieenikkojen porukalla vai jollakin isommalla porukalla.